

Sūduvoje gyveno ir totoriai

Pavasaris ne pats palankiausias metas kelionėms. Tačiau oras pasitaikė kaip reta puikus. Nutarėme pasidairyti po Sūduvos apylinkes. Svarbiausias kelionės tikslas- Totorių kapinės Vilkaviškio rajone Vinkšnupių kaime. Visai čia pat, visai „panosėje“, tačiau daugeliui žmonių tai didelė naujiena. Daugelis žinome apie totorius Alytaus, Vilniaus, Trakų apylinkėse. Tačiau apie totorius netoli Bartninkų – nedaugelis. O ir nuorodų pakeliui jokių neteko matyti. Patarimas norintiems apsilankyti: naudokitės Vilkaviškio savivaldybės tinklalapyje pateikiamu rajono žemėlapiu (smulkus, informatyvus, su daug nuorodų), važiuodami būkite akylai, nes nuorodų tikrai jokių nėra, o pačios kapinaitės niekuo nesiskiria nuo paprastų senų kaimo kapinių. Vykstant į kapinaites, pakeliui nemažai dvarviečių (tiesa sakant, daugiausiai tik ūkinių pastatų liekanos).

Sūduvoje gyveno ir totoriai *Mindaugas Sėdaitis*

Pavasaris ne pats palankiausias metas kelionėms. Tačiau oras pasitaikė kaip reta puikus. Nutarėme pasidairyti po Sūduvos apylinkes. Svarbiausias kelionės tikslas- Totorių kapinės Vilkaviškio rajone Vinkšnupių kaime. Visai čia pat, visai „panosėje“, tačiau daugeliui žmonių tai didelė naujiena. Daugelis žinome apie totorius Alytaus, Vilniaus, Trakų apylinkėse. Tačiau apie totorius netoli Bartninkų – nedaugelis. O ir nuorodų pakeliui jokių neteko matyti. Patarimas norintiems apsilankyti: naudokitės Vilkaviškio savivaldybės tinklalapyje pateikiamu rajono žemėlapiu (smulkus, informatyvus, su daug nuorodų), važiuodami būkite akylai, nes nuorodų tikrai jokių nėra, o pačios kapinaitės niekuo nesiskiria nuo paprastų senų kaimo kapinių. Vykstant į kapinaites, pakeliui nemažai dvarviečių (tiesa sakant, daugiausiai tik ūkinių pastatų liekanos).

„Vinkšnupiai (...) kaimas ir palivarkas, Vilkaviškio apylinkėse, Bartninkų parapijoje. 18 varstų nuo Vilkaviškio. Palivarke 4 namai, 80 gyventojų; kaime 26 namai, 150 gyventojų. 1827 m. buvo 23 namai, 175 gyventojai.. Čia yra vienintelė Lenkijos Karalystėje medinė mečetė. Dabartinėje Augustavo gubernijoje 1858 m. buvo 155 totorių (76 vyrai ir 79 moterys), 1866 m. – 177 (79 vyrai ir 92 moterys): Seinų paviete – 26, Kalvarijos – 120, Marijampolės – 26. Vinkšnupių palivarką sudarė 389 margai dirbamos žemės ir daržų, 135 margai pievų, 11 margų miško, nenaudojama žemė – 19 margų, 2 mūriniai pastatai, 13 medinių pastatų“, - teigia „Lenkijos Karalystės geografijos žodynas“.

1232 m., po Vytauto mirties į Lietuvą perkelta didelė totorių grupė (apie 3 tūkstančiai žmonių). Tai buvo keturi raitininkų pulkai. Jų vadas Temir-Tuhan-bej kaip padėką už pagalbą lietuviams gavo Vinkšnupių dvarą su apylinkėmis. Vedė lietuvę Baranauskaitę ir pasivadino Tuhan-Baranauskas (Baranowski). Kiti šaltiniai teigia, kad „kažkuris jo įpėdinis vedė vietos dvarininkaitę lietuvaitę Baranauskaitę“.

XVIII a. pirmoje pusėje prie dvaro atsirado kaimas. Paskutinis dvaro savininkas musulmonas XIX a. pastatė kapinėse medinę mečetę. Tai buvo vienintelė medinė mečetė Lenkijos Karalystėje. Paskutiniu imamu prieš pirmąjį pasaulinį karą buvo Chalecki. Gali būti, kad tarpukario laikotarpiu čia jau neliko totorių bendruomenės. Tačiau tarpukario Lietuvos laikais šios žemės jau priklausė Gavrilkevičiams, kurie čia pasistatė raudonų plytų dvarelį su arkadiniu portiku ir balkonu. Prieš pirmąjį pasaulinį karą mečetė buvo apleista. Dabar mečetės jau nebėra, tačiau yra kapinės (mizar) su keliais šimtais antkapių. Antkapių įrašai rusų, arabų, lenkų ir lietuvių kalbomis. Daugumas įrašų jau nudilę, bet dalį jų galima perskaityti. Tai, pavyzdžiui Azulewicz, Baranowski, Bohdanowicz, Buczacki, Kryczyński, Krzczowski, Lędziński, Sulerewicz, Ulan, Zabłocki. Daugumas antkapių – XIX a., nemažai iš pirmosios XIX a. pusės.

Yra žinių, kad totorių buvo Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje nuo Gedimino laikų. Jie buvo priimti į karo tarnybą ir dalyvavo kovose su kryžiuočiais 1319 m.

Didesnės totorių gyvenvietės Lietuvoje atsirado po 1410 m. kryžiuočių antpuoliams atremti. Žalgirio mūšyje Vytautas be lenkų, lietuvių ir rusų pulkų kvietė į pagalbą Krymo sultono karius. Šiems kariams vadovavo chano sūnus Džel-el-Eddin. Po kovų dalis šių karių liko Lietuvoje. Kunigaikštis Vytautas apvedino juos su lietuviams ir apgyvendino Vilniaus, Trakų apylinkėse ir palei Nemuną. Vienintelė sąlyga buvo karo tarnyba karo metu ir nustatyto kiekio žirgų pristatymas valdovui.

Lietuvos totoriai dažniausiai vesdavo lietuves. Jų vaikai buvo auklėjami musulmoniškai. Lietuvos kunigaikščiai skatino tokias santuokas. Totoriams, kurie Ordoje priklausė aukštesnei visuomenės klasei, persikėlus gyventi į Lietuvos žemes, buvo suteikiamos bajoriškios privilegijos bei žemės. Sugebėjo gana

greitai asimiliuotis tarp Lietuvos didikų. Dažnai pavardes pasikeisdavo pagal gautų dvarų pavadinimus. Turtingoms ir įtakingoms šeimoms priklausė kunigaikščiai Najman-beg-Oleszkievičiai-Kryčynskiai, Juliar-beg-Zablockiai, Kulzeman-emirza-Talkovskiai, Muhir-emirza-Rejževskiai, Edygiej-emirza-Korycky.

1528 m. Lietuvoje gyveno 544 totorių šeimos, įsipareigojusios stoti į raitąją karinę tarnybą (apie 3200 žmonių), 1631 m. dokumentai nurodo apie 400 žirgų, kuriuos pristato keli šimtai totorių šeimų. Bendrai totorių (kaime ir mieste) XVI a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo daugiau nei 7000 žmonių, XVIII a. – 9000, XIX a. viduryje – 5-6000, XIX a. pabaigoje – 13000 žmonių.

XIX a. dalis šių žmonių integravosi į inteligentijos sluoksnį, užsiėmė mokslinė, kūrybine veikla. Šiam sluoksniui priklausė tokios giminės: Achmatovičiai, Bazarevskiai, Bučackiai, Kryčynskiai, Muza-Murzičiai, Sulkievičiai, Tuhan-Baranovskiai. Tokios pavardės kaip Tuhanovskiai, Bulhakovai, Birbašovai, Ulanovai, Eljašzevičiai, Nargielevičiai, Glinskiai taip pat yra totoriškos kilmės.

Tarpukario laikotarpiu Lietuvoje buvo trys mečetės: Kaune, Raižiuose ir Kėdainiuose. Dabar Lietuvoje mečetės yra Raižiuose, Keturiasdešimties Totorių kaime, Nemėžyje, Kaune ir Vilniuje.

Naudota literatūra:

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, Warszawa 1880-1914.

Tomasz Krzywicki, Litwa. Przewodnik turystyczny, Pruszków 2005.

<http://lt.wikipedia.org/>